

کودکان

و دبستان (۶)

یدالله جهانگرد

• خوش نویسی در کودکان

از مسائل مهمی که در سن دبستانی باید به آن توجه کافی مبذول گردد مسئله خط و خط نویسی است. در دنیای امروز هر چند که وسائل ارتباطی به طور چشمگیری رشد کرده است لکن نیاز به ایجاد ارتباط از طریق خط و نوشتن بسیار ضروری است. بدین معنی که هنوز بیان مقاصد از طریق نوشتن در انتقال مفاهیم به سایر افراد نقش مهمی دارد.

از آنجا که درست نویسی و خوانا

نویسی به عنوان عامل مهمی در ایجاد تفهیم و تفاهم بین افراد است لذا ارزش آن را دارد که در مورد آن تلاش و کوشش و سرمایه گذاری کنیم. در دنیای امروز افراد، به وسیله خط و نگارش با هم در ارتباطند و با نوشتن مسائل، خود را مطرح می کنند. بنابراین همه افراد بشر بویژه افراد با سواد باید با اصول صحیح نگارش آشنا باشند تا بتوانند مقاصد خود را با خطی خوش و خوانا و برابر موازین و استانداردهای قابل قبول ارائه کنند.

درست نوشتن، زیبا نوشتن، خوانا نوشتن و... همه از اموری هستند که پایه و اساس آنها را باید از دبستان آغاز کنیم. لذا در این نوشته درباره بعضی از عوامل مؤثر در نگارش سخن می گوئیم.

• عوامل مؤثر در خوشنویسی

عوامل متعددی در خوشنویسی کودکان اثر دارد. بعضی افراد معتقدند که اصولاً خوشنویسی جنبه ارثی دارد و بعضی افراد که این ویژگی را به ارث برده اند با تلاش و کوشش مختصری خوش نویس می شوند و بعضی دیگر اعتقاد دارند که خوش نویسی در اثر تعلیم و کار و کوشش و حرکت در چارچوب معینی حاصل می شود. ما ضمن پذیرش تأثیر توارث، مسأله آموزش و محیط تربیتی را نمی توانیم فراموش کنیم و معتقدیم اگر محیط مساعد نباشد زمینه های ارثی هم نمی تواند بروز و ظهور کند. برای درست نوشتن و خوانا و زیبا نوشتن فرد را باید قبلاً از جنبه های مختلف آماده کنیم، امکانات لازم را در اختیارش بگذاریم و سپس تعلیمش دهیم.

۱ - آمادگی ذهنی

دانش آموز باید از لحاظ ذهنی سالم و فردی عادی باشد بنابراین در مورد افراد

عقب مانده ذهنی و یا بیماران روانی تعلیم خوش نویسی مثل سایر آموزشها کم اثر و یا بدون اثر خواهد بود. فردی که درست نوشتن را به او می آموزیم باید قادر باشد برای مدت کوتاهی کلمات مختلف را در حافظه خود نگه داشته و توان حفظ و نگهداری فرم و شکل های مختلف حروف و کلمات، همچنین توان درک معانی و قدرت تجسم فضایی داشته باشد و بتواند شکلهای و رمزه را در ذهن خود زنده نگهدارد.

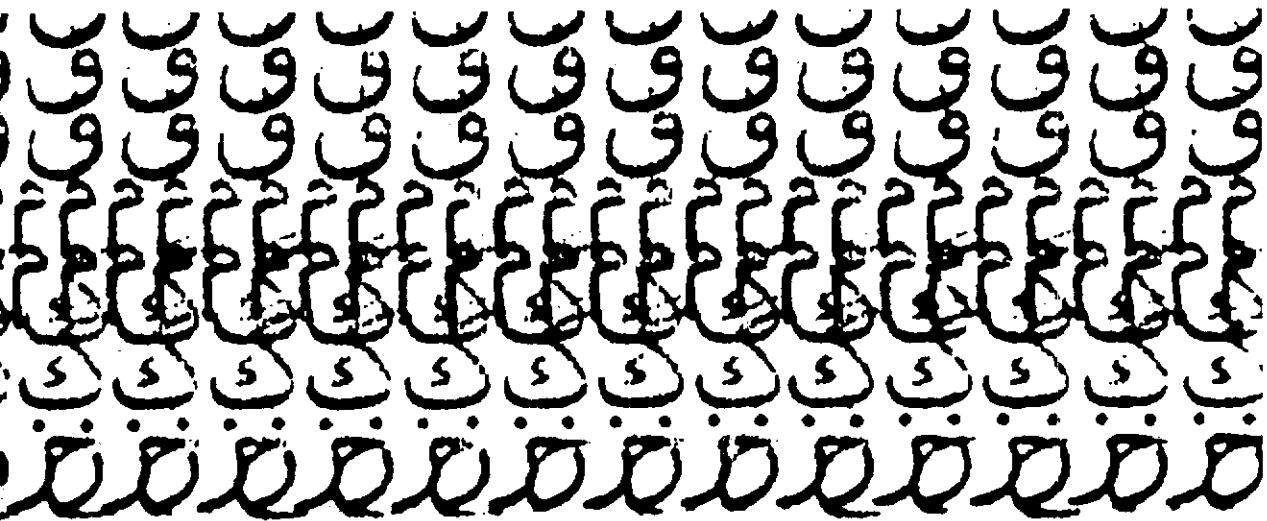
۲ - آمادگی روانی

کودک بایستی از لحاظ روانی سالم و دچار اختلالات عاطفی و روانی نباشد. کودکی که از چیزی می ترسد و یا دچار اضطراب و نگرانی است در آن حالت چیزی یاد نمی گیرد. لذا به هنگام درست نوشتن باید اضطراب و نگرانی و مشکل روانی عاطفی شدید نباشد تا کودک بتواند تمام حواس خود را متوجه نوشتن کند.

کودکی که از محیط خانوادگی خود رنج می برد، کودکی که دعوا و نزاع پدر و مادر، جور ناپذیری یا نامادری خاطرش را مشوش کرده است نمی تواند درست نویسی را فرا گیرد. همچنین کودکی که احساس نابسامانی و افسردگی دارد یا دچار خشم و کینه تیزی و یا احساس گنهکاری است در درست نویسی و خوش نویسی موفق نخواهد شد.

۳ - آمادگی جسمانی

کودک باید قدرت بینایی کافی، درست گرفتن قلم و چرخاندن آن را داشته باشد در عین حال باید بتواند کاغذ و زیردستی خود را محکم بگیرد. لذا بایستی از سلامت جسمی کامل برخوردار باشد و عضلات دست و انگشتانش به قدر کافی رشد و نمو کرده باشند تا بتواند با تسلط

کامل به نوشتن پردازد.

علاوه بر آمادگی جسمانی، روانی و جسمی، کودک باید از امکانات مفید و کافی نیز برخوردار باشد. که به بعضی از آنها ذیلاً اشاره می‌کنیم.

۴ - میز تحریر و فضای مناسب

برای نوشتن بایستی میز و صندلی مناسبی در اختیار کودک باشد تا بتواند کاغذ خود را بر آن تکیه بدهد. میز تحریر باید متناسب با قد دانش‌آموز باشد به گونه‌ای که موقع نشستن حدود ۳۰ سانتی متر چشمش با کاغذ فاصله داشته باشد. در ضمن پاهای کودک باید کاملاً به زمین برسد سطح و فضای میز به اندازه‌ای باشد که کودک به راحتی بتواند کاغذ و هر دو دستش را روی آن بگذارد. میز تحریر در کلاس باید به قسمی قرار گیرد که از نور کافی برخوردار باشد. کودکانی که در کلاسهای پرجمعیت و میزهای سه نفره و حتی چهار نفره به تمرین مشق مشغول می‌شوند در خوشنویسی پیشرفتی نخواهند داشت و همچنین است وضع دانش‌آموزانی که در اتاق‌های کوچک و در هم ریخته روی زمین مشق می‌نویسند.

۵ - نوشت افزار

قلم، کاغذ، زیردستی و سایر نوشت افزار کودک باید از جنس خوب و مناسبی انتخاب شود تا کودک به راحتی بتواند بنویسد. بنابراین کتابچه‌هایی با قطع بزرگ و کاغذهای بسیار نازک و یا بسیار صاف و صیقلی برای نوشتن کودکان مناسب نیستند. مدادهای کم‌رنگ یا مدادهای سستی که با اندک اشاره نوک آنها می‌شکنند برای نوشتن کودکان مناسب نیستند کتابچه‌های کودکان باید از کاغذهای خط دار انتخاب شود تا کودکان بتوانند روی همان خطوط بنویسند.

پس از آمادگی‌های لازم و تهیه وسایل مناسب بایستی به کودکان قواعد و اصول صحیح نوشتن را بیاموزیم برای این امر توجه به نکات زیر لازم است.

۱ - تعلیم از طریق نظارت و کنترل

نوشتن کودکان در کلاس اول حتماً باید زیر نظر معلم و نظارت او باشد. معلم پس از تعلیم حرف و یا کلمه جدید ابتدا باید کودکان را تشویق کند تا روی تخته سیاه و با نظارت معلم کلمه جدید را روی خط زمینه* بنویسد. پس از آنکه شیوه صحیح

نوشتن کلمه جدید را یاد گرفتند آن وقت با قلم و کاغذ شروع به نوشتن کنند و معلم در بین دانش‌آموزان به نظارت مشغول می‌شود تا اگر کودکی در نوشتن اشکالی داشت مشکل او را حل کند.

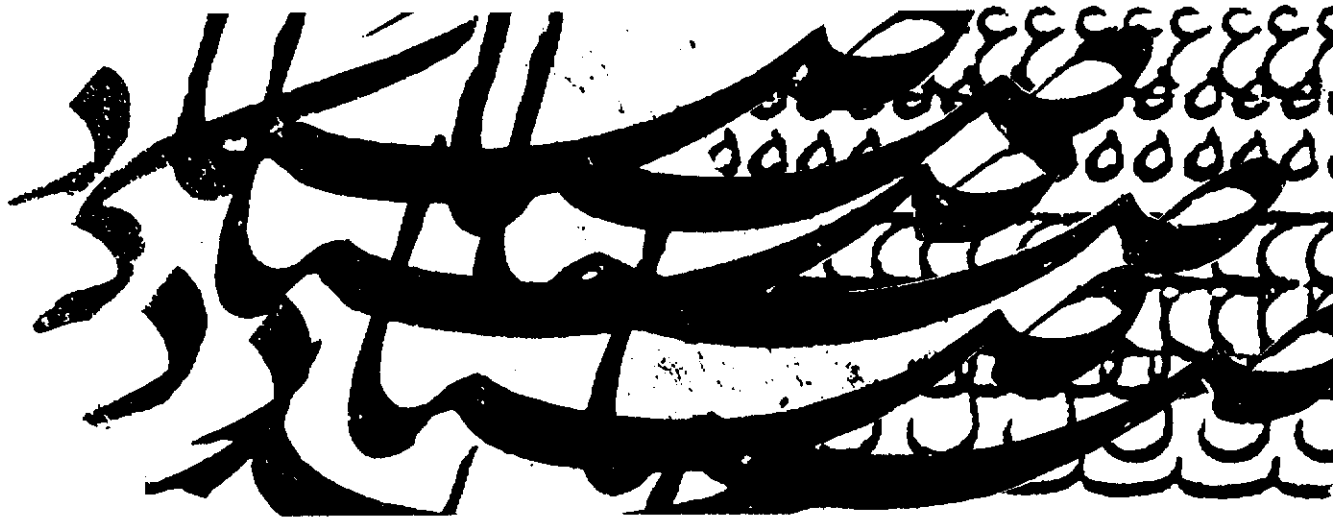
روی همین اصل برای دانش‌آموزان کلاس اول تکلیف شب توصیه نمی‌شود بلکه دانش‌آموزان باید در کلاس و زیر نظر معلم رونویسی کنند.

۲ - تعلیم از طریق ارزیابی

رونویسی و مشق شب بچه‌ها در کلاسهای دوم تا پنجم مثل دیکته باید تصحیح و ارزیابی شود تا دانش‌آموزان به هنگام نوشتن سعی در درست‌نویسی بکنند. بدیهی است در این روش معلم باید کلمات غلط را با روش صحیح و با حضور خودش در مشق دانش‌آموز بنویسد.

۳ - تعلیم از طریق سرمشق

برای خوش‌نویسی می‌توان از سرمشق استفاده کرد برای این منظور باید در بالای صفحه یک خط زیبا و درست نوشته و از دانش‌آموزان بخواهیم مثل آن خط بنویسند. در سرمشق نویسی از روشهای گوناگونی

می توان استفاده کرد. مثلاً:

می دهد و...

دستش روان شود.

در یک صفحه کلمات یا عباراتی را با خط کم رنگ می نویسیم و از کودک می خواهیم آن عبارات و یا کلمات را پررنگ کند و یا در یک صفحه به صورت یک خط درمیان عباراتی را می نویسیم و از کودک می خواهیم او هم یک خط درمیان زیر آن کلمات بنویسد.

۴ - تعلیم از طریق مشاهده

از آنجا که درست دیدن در نوشتن نقش مهمی دارد لذا معلمان و والدین باید قدرت درست دیدن دانش آموز را از همان کودکی بالا ببرند برای این منظور باید اولاً مطمئن باشیم که کودک خوب می بیند و اگر نقصی در بینائی دارد باید ابتدا به درمان او از طریق عینک و امثال آن اقدام کنیم. ثانیاً باید با استفاده از فنون روانشناسی دقت و توجه کودک را به خوب دیدن جلب کنیم. سپس باید او را ترغیب کنیم تا به هنگام نوشتن با دقت به دست و قلم معلم نگاه کند و ببیند که معلم در کجا قلم را می چرخاند و کجای یک حرف را درشت و چه قسمتی از آن را ریز می نویسد. چگونه دندانها می دهد. چگونه و در کجا می کشد و کجا قوس

۵ - تعلیم از طریق حافظه

دانش آموز باید املای کلمات را به خاطر بسپارد تا به هنگام نوشتن کلمات را صحیح بنویسد. لذا باید املای کلمه را با توجه به معنی و مفهوم آن کلمه به خاطر بسپارد مثلاً باید به خاطر بسپارد که کلمه «سارا» را با «س» و کلمه «صادق» را با «ص» بنویسد و کلماتی مثل خواهر را «خاهر» ننویسد. لذا دانش آموز باید سعی کند معنی و املای کلمات جدید را به خوبی یاد گرفته و حفظ کند.

۶ - تعلیم از طریق تمرین

بعضی از کلمات و یا حروف به علت شکل خاصی که دارند کودک در ابتدا قادر به نوشتن آنها نیست هرچند که در دوران آمادگی با انواع اشکال مثل خط، نقطه، خطوط مورب، دایره، قوس و امثال آن آشنا شده معذالک ممکن است در نوشتن کلماتی مثل «تیغ» ناتوان باشد. در این موقعیتها باید دانش آموزان را به تمرین زیاد تشویق کنیم و از سرمشقهای کم رنگ که قبلاً شرح داده شد. مدتی استفاده کند تا به اصطلاح

• مشکلات خط نویسی کودکان

یکی از مشکلات خط نوشتن کودکان مربوط به تغییر خط نسخ به خط نستعلیق می باشد چنانچه می دانیم خط نسخ در آموزش خواندن و نوشتن برای کودکان مناسب تر از خط نستعلیق می باشد زیرا در خط نسخ مرز حروف تقریباً مشخص است و لذا کودکان به راحتی می توانند صداهایی که یک کلمه را تشکیل داده است بشناسند. از طرف دیگر خط نسخ به علت استفاده کمتر از دوایر و قوسها برای نوشتن کودکان مبتدی آسانتر به نظر می رسد و از همه مهمتر خط نسخ با خط زمینه که در کلاس اول ابتدایی استعمال می شود خیلی بیشتر از خط نستعلیق هماهنگی دارد. بدین سبب است که در کلاسهای اول و دوم خواندن و نوشتن را با خط نسخ آغاز می کنند و از کلاس سوم به بعد کم کم دانش آموزان را با خط زیبای نستعلیق آشنا می کنند.

دانش آموزان به هنگام آشنایی با خط نستعلیق هم در خواندن دچار اشکال هستند و هم در نوشتن. شک نیست که در مورد آشنائی با خط نستعلیق اول باید مشکل

خواندن را برطرف کرد تا دانش آموزان بتوانند مطلب و کلمات را به درستی بخوانند و سپس بنویسند.

در مورد نوشتن خط نستعلیق بعد از آشنایی با قواعد، دانش آموزان را باید به کمک سرمشق به نوشتن خط نستعلیق تشویق کرد.

یکی از شیوه‌های مؤثر در تمرین با خط نستعلیق نوشتن به صورت یک خط در میان است. بدین معنی ابتدا باید یکی از درس‌های کتاب را روی کاغذی یک خط در میان با خط نستعلیق نوشته و از کودکان بخواهیم که در خطوط خالی تمرین کنند و به عبارت دیگر کودکان مثل سرمشق بنویسند.

بعضی از عوامل مهم بدخطی دانش آموزان به شرح زیر است:

۱ - جدا نوشتن بعضی از کلمات مثلاً «گیلاس» را به این صورت می نویسد:

«گی لاس» بدیهی است کودکانی که دچار این مشکل هستند توجهی به خط زمینه نداشته‌اند با جلب توجه به قواعد «خط زمینه» این مشکل برطرف خواهد شد.

۲ - بعضی از حروف را بسیار درشت و یا بسیار ریز می نویسند به قسمی که تناسب خط به هم می خورد.

۳ - بعضی از حروف را به هنگام اتصال به یکدیگر بد وصل می کند به صورتی که در محل اتصال یک دندان‌ه زیاده‌ی به وجود می آید.

۴ - بعضی از حروف را با شیوه غلطی می نویسند مثل اینکه در نوشتن «۱» قلم را از پایین به بالا حرکت می دهند و یا حرفی را ناتمام می نویسند مثل «ح» به جای «ح»، می نویسند.

۵ - بعضی مواقع به علت لرزیدگی دست دندان‌ه‌های زیادی به حروف می دهند.

تمام موارد بالا به وسیله معلم کلاس اول و یا معلمی که به روش تدریس کلاس اول آشنا است باید برطرف شود.

اشکالات دیگری که در حقیقت مربوط به غلط‌نویسی است بدین شرح است.

۱ - در بعضی از شهرهای ایران بعضی از حروف را مثل هم ادا می کنند لذا کودکان در نوشتن کلمات دچار اشکال می شوند مثلاً «باغ» را «باق» می نویسند. در این حال کودکان را باید توجه داد که املاي این کلمات را با توجه به معانی آنها فرا گیرند.

۲ - کلمات معدود دیگری هستند که شکل آنها در نوشتن با تلفظشان فرق می کند مثل خواندن «خواهر» «خواستن» و امثال آن.

باید به کودکان بیاموزیم که املاي این کلمات را حفظ کنند.

* کودک باید قدرت بینایی کافی، درست گرفتن قلم و چرخاندن آن را داشته باشد در عین حال باید بتواند کاغذ و زیردستی خود را محکم بگیرد.

* رونویسی و مشق شب بچه‌ها در کلاسهای دوم تا پنجم مثل دیکته باید تصحیح و ارزیابی شود تا دانش‌آموزان به هنگام نوشتن سعی در درست‌نویسی بکنند.

* باید اعتقاد داشته باشیم که تنبیه کردن، تکلیف زیاد دادن، سرزنش و تمسخر و مردود کردن در اصلاح کودکان بدخط کارساز نخواهد بود.

● بی‌نوشتها:

● خط زمینه خطی است که روی تخته و یا روی کاغذ می‌کشند تا دانش‌آموزان کلاس اول نوشتن روی خط را یاد بگیرند. خط زمینه در نوشتن کودکان مبتدی نقش مهمی دارد و به آنان کمک می‌کند تا بتوانند راحت و درست بنویسند.

بعضی از فواید خط زمینه بدین شرح است:

- ۱ - خط زمینه به دانش‌آموز کمک می‌کند که کلمات را در یک راستا بنویسد و از تخته و یا کاغذ استفاده بهینه کند.
- ۲ - راست‌نویسی، کودک را با نظم و ترتیب در نوشتن آشنا می‌کند.
- ۳ - خط زمینه مسأله حروف متصل و منفصل را حل کرده است بدین معنی هر یک از حروف که انتهای آنها در امتداد خط زمینه باشد به حرف بعد از خود می‌چسبند بنابراین کودک آنجا که باید کلمات را متصل بنویسد دچار اشکال نمی‌شود.

تربیتی بهره گیرند. هر چند که باید کودکان را از دوران خردسالی با نحوه درست قلم گرفتن، خط‌کشی‌ها و نقاشی‌ها آشنا کنیم تا به هنگام رفتن به دبستان با قلم، کاغذ، خط کشیدن و نقاشی کردن آشنا باشند. در عین حال باید اعتقاد داشته باشیم که تنبیه کردن، تکلیف زیاد دادن، سرزنش و تمسخر و مردود کردن در اصلاح کودکان بدخط کارساز نخواهد بود.

چه خویست به جای توسل به این قبیل اعمال در کودک، شوق و انگیزه ایجاد کنیم و با تشویق بجای و به موقع او را به خوب نوشتن وادار کنیم. در فرصت‌های مناسبی که پیش می‌آید او را با زیباییها و ظرافت خوش‌نویسی آشنا کنیم و در کلاسهای بالاتر ارزش هنری خطوط زیبا و به جای ماندنی را به آنان گوشزد کنیم ●

۳ - کندنویسی کودکان: در کندنویسی باید اولاً تحقیق شود که کودک واقعاً کندنویس است یا نه؟ یعنی برای نوشتن هر کلمه وقت زیادی مصرف می‌کند و یا بازیگوش است به این معنی یک یا چند کلمه می‌نویسد و به کار دیگری مشغول می‌شود. در رفع کندنویسی به هر صورت که باشد بهتر است از مربیان و رزیده مشاوران آگاه و یا روانشناسان خبره تربیتی کمک بگیریم.

در خاتمه والدین و مربیان باید بدانند از آنجا که کودکان موجوداتی تربیت‌پذیر و انعطاف‌پذیر هستند مشکلات آنان در خط‌نویسی به هر شکل که باشد تا حد بالایی حل می‌شود به شرط اینکه از راه درست و شیوه صحیح استفاده کنند و کودکان را به موقع نسبت به اصلاح خویش تشویق و ترغیب کنند و از تجربیات مربیان و رزیده و مشاوران تحصیلی و روانشناسان